

Woodhousa o grški rezistenci; za slovenskega poslušalca pa sta med drugimi referati izstopala predvsem referat Ali Hadrija iz Prištine o albanskem odpor- niškem gibanju med drugo svetovno vojno ter Italijana Teodorja Sale o od- mevih jugoslovanskega (in slovenskega) narodnoosvobodilnega gibanja v itali- janskem odporničnem tisku.

Tone Zorn

V. KONFERENCA ZGODOVINARJEV DELAVSKEGA GIBANJA V LINZU (16.—20. septembra 1969)

Vsako leto v septembru je v Linzu mednarodna konferenca zgodovinarjev delavskega gibanja. Letos se je zbralo skoraj 90 udeležencev iz Avstrije, Švice, Francije, obeh Nemčij, Nizozemske, Švedske, Norveške, Belgije, Kanade, Ma- džarske, Romunije, Bolgarije, SZ, ČSSR, Jugoslavije ter celo delegatka z Mada- gaskarja. Delo konference je bilo razdeljeno na dve temi, naslov prve je Stališče delavstva ob začetku prve svetovne vojne, druga je bila kot ponavadi metodološka, z naslovom Spomini o zgodovini delavskega gibanja. To vsako- letno posvetovanje je doslej prirejala prizadevna dunajska Arbeitsgemeinschaft für die Geschichte der Arbeiterbewegung Österreichs, letos pa je bilo osnovano društvo ITH (Internationale Tagung der Historiker der Arbeiterbewegung) z edinim namenom, da prireja to konferenco. Društvo je bilo ustanovljeno za- radi obstoječe avstrijske zakonodaje, po kateri more le društvo računati na pomoč UNESCO, ki je od letos dalje postal sofinancer tega po svoje edin- stvenega sestanka historikov vsega sveta, ki se ukvarjajo z zgodovino delav- skega gibanja. Letošnja konferenca je samo potrdila upravičenost in pomen tega vsakoletnega sestanka. Posebno veljavo in draž ji dajejo diskusije, saj je na njih težišče vseh delovnih dni. Glavni referati so vedno že razmnoženi in tako je diskusija lahko živa in argumentirana.

O prvi temi letošnje konference obstaja zelo številna historična literatura, saj je ta problematika, zlasti pa vprašanje krivde ali nekrivde socialnodemo- kratskih strank v Evropi za začetek prve svetovne vojne, vznemirjala vse tiste, ki so se kakorkoli ukvarjali z zgodovino moderne dobe. S precejšnjo historično distanco, z dostopom čedalje večjega števila arhivov in z objektivno znan- stveno analizo dejstev in družbenih silnic, se čedalje bolj odgrinja tančica, ki zastira vpogled v dogajanje izpred dobrih petdeset let in nam vedno bolj omogoča, da se otriasamo pavšalnih, večkrat tendencioznih sodb, ki so, vedno ideološko pogojene, socialno demokracijo nasploh ali olepševale ali pa jo neusmiljeno obsojale. O tej zanimivi problematiki so bili na dnevnem redu trije obširnejši referati, več koreferatov, zelo živahna pa je bila diskusija, saj se je skoraj sleherni udeleženec konference prijavil k njej.

Rudolf Neck je na podlagi dolgoletnih študij na virih, ki jih je zdaj začel objavljati pod naslovom Arbeiterschaft und Staat im ersten Welt- krieg, prišel do mnogih novih spoznanj, zlasti kar se tiče avstrijske socialne demokracije. V referatu »Stališča delavstva ob začetku prve svetovne vojne« je poudaril, da je treba izključiti iz proučevanja emocionalne elemente in na podlagi dejstev prikazovati tedanje dogodke. Uporabljanje kategorij kot »iz- daja«, ne vodi nikamor. Posebno težo naj bi imeli sociološki, politološki in psihološki pokazatelji. Prav tu moramo iskati rešitve za vprašanja kot pre- okret druge internacionale od antimilitarizma k lojalnosti, od internaciona- lizma k »Union sacrée«, k »Tag der deutschen Nation«. Po njegovem naj bi leto 1914 pomenilo začetek integracije zahodnoevropskega delavstva v kapita- lističnih državah. Vsaj kar se tiče Avstrije, je ovrgele tezo, da bi se voditelji socialne demokracije odločili pod vplivom za vojno razporejenih množic. Seveda bi bilo treba napraviti še detaljne analize, pri čemer bi se morali upoštevati tudi nenemški narodi Avstrije. Izračunal je, da je bilo že v prvem letu vojne proti politiki vodstva stranke 20 % članov stranke na deželi, 26 % na Dunaju, ter 41 % žena v stranki. Drugače je bilo v sindikatih, ki so bili oportunistični

kot v Nemčiji in so predvsem hoteli obdržati golo organizacijo v času vojne. Zlasti v industrijskih predelih Avstrije je delavstvo precej hladno sprejelo začetek vojne, vojna histerija pa je zajela predvsem malomeščanske elemente v stranki in pa del intelektualcev. Tako sliko dajejo viri, medtem ko so časopisna poročila, ki govore o navdušenih vojaki, bolj plod žurnalističnih fantazij.

Georges Haupt (Francija) je na podlagi obširne literature v referatu »Vojna ali revolucija« pokazal, kako sta se formirali pglavitni dve vrednotenji o reagiranju delavskih strank ob začetku vojne. Prvo, da so stranke zagrešile izdajo, je zavrnil kot nehistorično, ker ima izdajo za etično, ne pa politično kategorijo. Po drugem vrednotenju pa naj bi voditelji internacionale stali pred dilemo ali braniti domovino in se odpovedati revoluciji ali pa rešiti stranko ter se tako odredi svoji internacionalistični usmerjenosti. Opozoril je, da ne moremo enačiti zadnje seje mednarodnega biroja II, internacionale 29.—30. julija 1914 z zasedanjem in s sklepi v Baslu novembra 1912, kjer so se izrekli za internacionalizem. V razliko od novembra 1912, ko so stali socialisti na čelu ofenzivnega gibanja, »so jih julija 1914 dogodki prehiteli, potisnili v obrambo, v vlogo dezorientiranih opazovalcev, ter jih končno preplavili z valovi nacionalizma«.

Janos Jemnitz (Madžarska) je imel referat »Mednarodno delavsko gibanje po izbruhu vojne 1914«, kjer je podal že znana reagiranja posameznih socialističnih strank v prvih avgustovskih dneh 1914. Precejšem del referata je posvetil položaju in vlogi inteligence v delavskih strankah. Najprej je razčlenil strukturo stankinih vodstev, da je prikazal, kakšno je bilo mesto intelektualcev v vrhovih strank. V stališčih do vojne je razdelil intelektualce na štiri skupine. V prvo spadajo tisti, ki so v vsem podpirali obrambo domovine in so za vsako ceno zahtevali zmago (Albert Thomas, Hyndman, Südekum, Mussolini, Leutner). V drugo skupino je štel tiste, za katere še najbolj velja Adlerjev izrek: vse prej kot poraz (V. Adler, Balabanova, v prvih dneh Trocki). V tretjo skupino sodijo pacifisti, ki so se zavzemali za mir brez aneksij, niso se pa odločili za revolucionaren nastop (Kautsky, Bernstein, Daneberg, F. Adler, Mac Donald, menjševiška dumška frakcija). Končno je obstajala še revolucionarna skupina, ki jo tvorijo boljševiski ter nemška četvorica Mehring, Zetkin, Luxemburg, Liebknecht. Nazadnje se je ustavil še pri problemu razhajanja političnih tokov v strankah in njihovega širjenja v mase, ter nalogo, ki so jo imeli na kolektivne organe vodenja. Postavil je tezo, da je v vsakem strankinem vodstvu bilo jedro, sestavljeno iz zelo ozke skupine ljudi, včasih posameznikov, ki so določali smer strankine politike.

Drugi dan je bil na sporedu referat Fritsa de Jonga (Nizozemska) o pomenu spominov za zgodovino delavskega gibanja. Govoril je o spornosti spominov kot virov in to dokazoval s primerjanjem številnih spominov o istem dogajanju. Opozoril pa je, da imajo spomini bolj kot drugi viri sposobnost, da nam pričarajo atmosfero tedanje dobe, dogajanj in doživljanja udeležencev.

V debati so udeleženci osvetlili razmere pri posameznih strankah raznih narodov ob izbruhu vojne. S. Dimitrijevič je govoril o stališčih srbske socialdemokratske stranke, M. Britovšek pa je podal povzetek svojega zadnjega dela »Revolucionarni idejni preobrat med prvo svetovno vojno«. O zimmerwaldski levi in stališčih Lenina je govoril tudi koreferat Timofejeva (SZ). F. Klopčič je diskutiral o pojmi narod in internacionalizem. Menil je, da narodnostna čustva, upanja in stremljenja še niso nacionalizem ter da obstojajo pri vseh narodih, vladajočih in zatiranih. Nepravilne parole internacionalizma, ki je vsa ta čustvovanja tretiral že kot nacionalizem, je izkoristila buržoazija in tu naj bi iskali enega glavnih vzrokov za propad II. internacionale. Mommsen (Zah. Nemčija) je podčrtal, da zatajitev II. internacionale ni enkratni, momentalni pojav, ampak rezultat procesa v razvoju II. internacionale. V relativni slabosti mednarodnega delavskega gibanja je iskati vzrok, zakaj nikjer ni bilo delavskega gibanje zmožno kakšne revolucionarne akcije.

Ob koncu posvetovanja je bilo sklenjeno, da bo naslednja, torej VI. konferenca od 15.—19. septembra 1970. Izbrani temi pa sta: Politika in cilji delavskih strank med prvo svetovno vojno in metodološka tema Historiografija pariške komune. Ker je, kot že rečeno, konferenca odslej sofinancirana od UNESCO, bodo vendar končno objavljeni protokoli dosedanjih konferenc, in sicer naj bi v prihodnjem letu izdali materiale prvih treh konferenc.

Franc Rozman